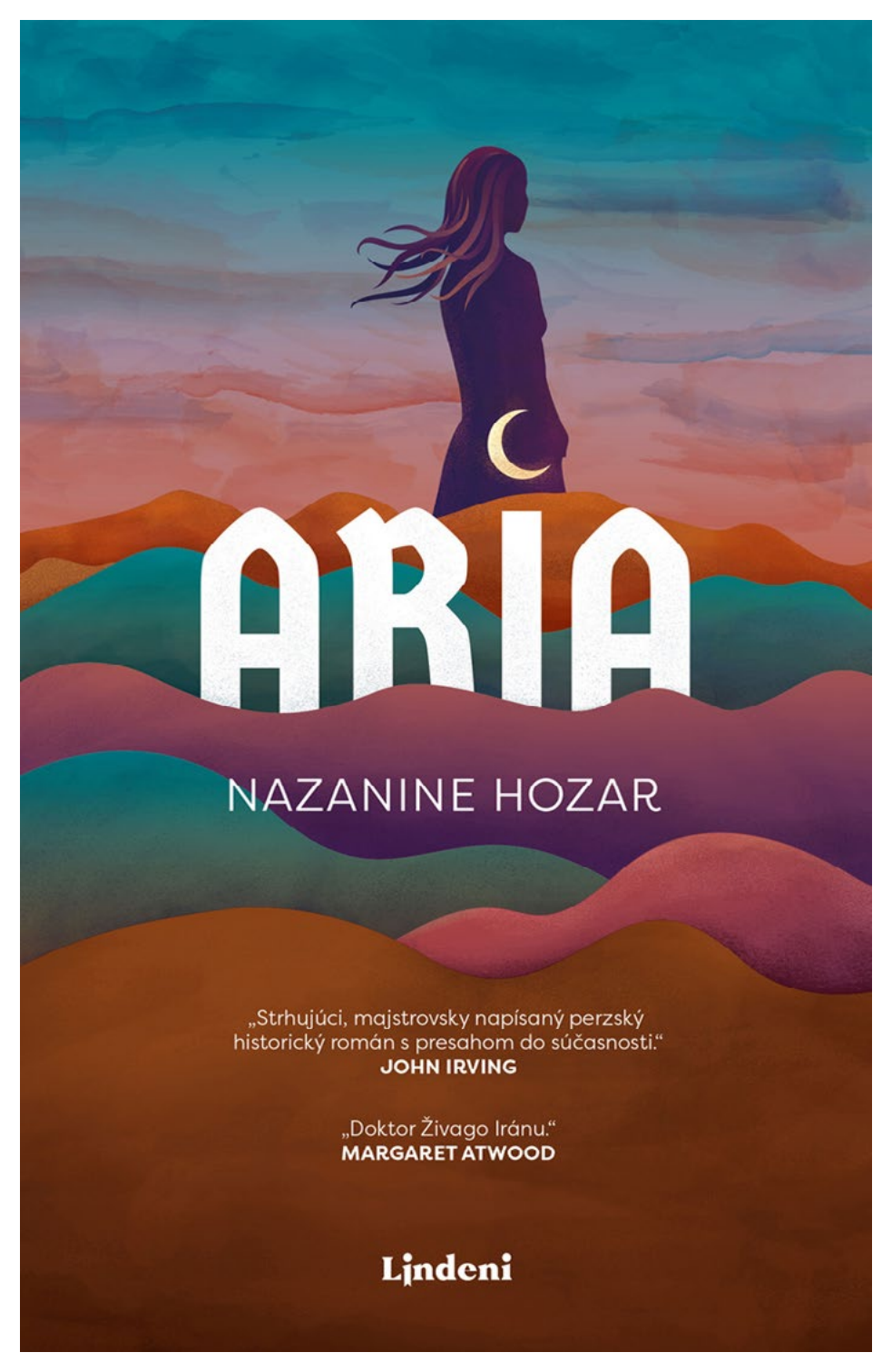

ARIA

NAZANINE HOZAR

„Strhujúci, majstrovsky napísaný perzský
historický román s presahom do súčasnosti.“

JOHN IRVING

„Doktor Živago Iránu.“
MARGARET ATWOOD

Ljndeni

Aria

Vyšlo aj v tlačovej podobe

Objednať môžete na
www.lindeni.sk
www.albatrosmedia.sk

Lindeni

Nazanine Hozar
Aria – e-kniha

Copyright © Albatros Media a. s., 2021

Všetky práva vyhradené.
Žiadna časť tejto publikácie nesmie byť rozširovaná
bez písomného súhlasu majiteľov práv.

ALBATROS MEDIA

ARIA

Nazanine Hozar

ARIA

Ljndeni

Rukopis prekladu tohto diela vznikol
s finančnou podporou Literárneho fondu.

Mojej matke Tobe

Videl som toho veľa na povrchu Zeme.
Videl som dieťa privoniavať k Mesiacu.
Videl som klietku bez dverí, v ktorej nádhera trepotala krídlami,
rebrík, po ktorom Láska vystupovala na strechu Nebies.
Videl som ženu drviť svetlo v mažiari.

SOHRÁB SEPEHRÍ (z poémy *Kroky vody*)

prológ
1953

s. 13

prvá časť
Zahra
1958 – 1959

s. 29

druhá časť
FEREŠTE
1959 – 1968

s. 129

tretia časť
MEHRÍ
1968 – 1976

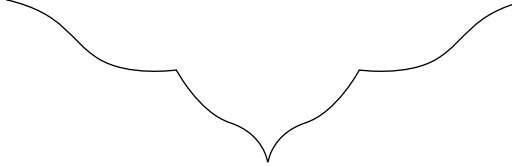
s. 265

štvrtá časť
ARIA
1977 – 1981

s. 349

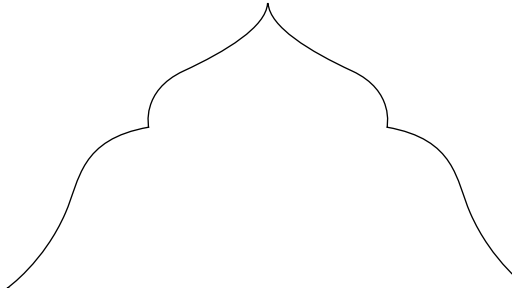
epilóg
1981

s. 403

prológ

1953

Mehří otvorila oči. Ležala na hromade kobercov. „Vyzerá ako otec?“ spýtala sa.

Starý muž, Karími, držal dieťa. „Ona to nevie?“ pošepol manželke.

„Cíti to,“ odvetila Faríba a pozrela na dievčatko. Bola od manžela oveľa mladšia a patrila k nemnohým Mehriným priateľkám.

„Vidím na nej, že to nevie,“ trval Karími na svojom.

„Buď ticho. Masíruješ to malé, ako som ti ukázala?“

„Áno, áno.“ Trel dieťa na prsiach a na chrbátiku.

„Do čoho sme sa to priplietli,“ povzdychla si Faríba. „Masíruj ďalej.“ Vytiahla z chladničky kus mäsa a hodila ho na panvicu. „To je pre mamičku. Nie pre teba,“ objasnila manželovi. Znovu pozrela na Mehří. „Vo chvíli, keď jej prvý raz padol zrak na toho muža, zničila si život. Vravela som jej, nech radšej pracuje, pre teba tu v pekárni. Ale povedala, že chce byť radšej jeho manželka. A takto to dopadlo.“

Po chvíli sa Karími spýtal: „Žena, prečo je to dieťa tak ticho?“

„Lebo má modré oči,“ odvetila Faríba. „A je prekliate, tak ako jeho matka.“

MEHRÍ LEŽALA NIEKOĽKO hodín bez pohnutia pod prikrývkami, opretá chrbtom o stenu. Hanbila sa pozrieť na priateľku.

„Varovala som ťa, aby si sa zaňho nevydávala, však?“ povedala Faríba. „Koľkokrát som ti opakovala, že ťa bude biť?“ Potom zakrútila dieťaťko do šatky, pritísila si ho k prsiam a podišla k Mehrí. „Nechceš si ju podržať?“ opýtala sa jej.

Mehrí mlčala.

„Nemôžeš sa tváriť, že neexistuje. Áno, je to dievča. Ale to ešte nie je koniec sveta.“

„Zabije ma,“ precedila Mehrí.

Aj Karími sa opieral o stenu, tvár mal zakrytú novinami. Triasli sa mu ruky. Vysilil sa, keď pomáhal pri pôrode. A teraz sa hanbil na Mehrí vôbec pozrieť.

„Vieš, muž môj, keby sme mali rádio, nemusel by si čítať noviny. Veď ich ledva udržíš,“ dohovárala mu Faríba. „V rádiu vraj vysielajú všeličo možné. Aj rozhlasové hry. Niekedy by som si rada nejakú vypočula.“ Odvrátila sa od Mehrí, škrtla zápalkou a hodila ju do otvorených dvierok sporáka.

Karími si posunul okuliare na špičku nosa a poskladal noviny. „Hlúposti,“ utrúsil. „Teba zaujíma rádio, keď na severe má dnes už skoro každý televízor. Načo som sa v mladosti učil čítať? Aspoň si môžem prelúskat' noviny. Vtedy nevedel čítať skoro nikto. Ani mama, ani otec. Bol som široko-ďaleko jediné decko, čo vedelo čítať. Sám som sa naučil každú literu a ty...“

„Čo je televízor?“ skočila mu Mehrí do reči a zdvihla zrak. Všimla si, že dieťaťku padol na vlasy lúč svetla. Malo ich ryšavohnedé ako jeho otec.

„Niečo ako filmové plátno, iba menšie,“ vysvetlil Karími, ani na ňu nepozrel. „Vmestí sa aj do izby. V Severnej štvrti o ne nie je núdza. Aj Mosaddek v ňom bol.“

„Prečo bol premiér v televízore?“

„Aby ukázal ľuďom, že je nažive. Ktosi sa ho pokúsil zabiť. Určite tí špinaví Briti.“ Karími sa už opäť venoval novinám. „Bodaj

ich všetkých vzal čert. Ak to nie sú komunisti, sú to Angličania, a ak nie Angličania, tak tí potvorsí mohamedáni, čo si myslia, že sa vyrovnajú Bohu. A ak to nie sú...”

Faríba tresla kanvicou o sporák. „Tá chuderka dnes v noci div nezomrela a ty tu budeš tárať o nejakých politikoch?”

„Pred ňou si od teba nedám nadávať,” upozornil ju. „A hovor si, čo chceš, túto krajinu už nikto nenosí v srdci. Iba on. Mosaddek je trieda. Trieda, počuješ?”

Mehrí zavrela oči a tvárila sa, že spí.

„Ale toto je ženská záležitosť,” dodal Karími tichšie a ukázal posunkom na dievčatko. „Chceš, aby o nás susedia začali klebeť? Nemôžeme ju tu nechať.”

„Pravdaže, pán Karími,” odbila ho Faríba. „Ty si tu sed', chlipkaj čaj a čítaj noviny. Len sa skús občas zamyslieť, čo by ti na to povedal ten tvoj úžasný Mosaddek.”

DVA DNI ODMIETALA Mehří vziať dieťa na ruky, dokonca aj vtedy, keď jeho otec Amír kopal do vchodových dverí na prízemí pekárne. Faríba naňho z balkóna na druhom poschodí kričala, že jeho syn nie je syn, ale dievča.

„Tak mi sem to decko prineste, nech ho zahluším,” povedal Amír.

„Musíš mu dať meno,” obrátila sa Faríba na Mehří. „Čím skôr.”

Ani do večera však nijaké meno nevymyslela. Amír pritom ďalej sedel pred dverami a čakal, kedy sa mu naskytne príležitosť zabiť to dieťa.

„Vrieska na zákazníkov, keď vchádzajú do pekárne,” postá-žovala sa Faríba. Natriasala dieťaťko v rukách. „Musím jej dávať sušené mlieko, aby si vedela, a to jej neprospieva.” Faríba sa pohniezдила na perzskom koberci na dlážke. Dopila posledný hlt ginu z čajovej šálky. Potom ju rázne položila na koberec. „Máš predsa brata.”

„Ten mi nepomôže,“ odvetila Mehří.

„To opakuješ stále, aj keď to nevieš naisto. A ten Amír dievčatko asi naozaj radšej zabije, než aby naň musel platiť. Okrem brata nemáš nikoho?“

„Nie.“

Do miestnosti vošiel Karími a sadol si k manželke. „Ešte si sa nedala dokopy, dieťa?“ spýtal sa. Rozprával milým, ale unaveným hlasom. Poznal Mehří od trinástich, jej kamarátka Faríba bola o päť rokov staršia. Ťažko znášal pohľad na jej bolesť.

Mehří si spustila závoj a sklopila zrak. Zahryzla do cípu jemnej látky. Niekoľko týždňov ju neprala. Občas sa na ulici v duchu pýtala, či ostatným nesmrdí.

Faríba vystrela hrubé nohy z tureckého sedu a vstala s dievčatkom v náručí.

„Žena,“ oslovil ju Karími a takisto vstal. „Odlož to dieťa a pod sem.“

Zamierili do vedľajšej miestnosti, pošepky sa rozprávali. Mehří ich aj tak počula, síce iba útržkovito, ale to stačilo.

„To nemôžem,“ povedal Karími.

„Budeš za ne platiť?“ spýtala sa Faríba.

„Toto je môj dom. Nezabúdaj, kde je tvoje miesto, žena!“

„Je to moja priateľka. K priateľom sa správam, ako chcem ja. A poznám ju. Viem, že o bratovi klame.“

„Vláda pre ľudí ako ona ani prstom nepohne,“ pripomenul jej Karími.

„No tak sa o ňu budú musieť postarať tí jej,“ rozhodla Faríba. „Neviem, čo iné ti na to povedať, muž môj. Keby sme nemali také zákony...“

„Kašli teraz na zákony. Čo urobíme s ním?“

„Tým sa budeme zaoberať neskôr. Ak bude treba, jednoducho mu tú jeho ryšavú gebuľu odfiknem.“

PEKÁR S MANŽELKOU sa ešte vždy rozprávali, keď Mehří vzala dieťaťko a vyšla von cez zadné dvere. V snehu si povolila závoj a obnažila stvrdnutú tmavú bradavku. Prsník ju štípal od tuhého mrazu. Priložila bradavku k dcérkiným ústam, ale mlieko vytieklo na zem. Bolo jej chladno, no pokožka dieťaťka bola studensšia. Na oblohe sa mesiac skryl za oblak. Mesto priľahol závoj snehu. Cítila, že jej po nohe steká krv. Zanechávala za sebou červené stopy. Keby Amír chcel, mohol ju podľa nich sledovať ako vlk svoju korisť.

Mehří však vedela, ako mu prejsť cez rozum. Ako malá žobráčka sa musela vedieť stratiť v uliciach severného Teheránu, kde bývajú bohatí a niektorí z nich jej tam občas dali najesť. Ale väčšinou nedostala nič, na rozdiel od brata. Lenže on bol chlapec.

Na Pahlavího ulici, ktorá spájala Severnú štvrť s Južnou a rozdeľovala svety a životy, ju zarazilo, ako veľmi sa zmenila: bola takmer prázdna, takmer úplne tichá, rozprávali iba jej prízraky a bohatí šli dávno spať. Zasnežené cesty sa vo svetle pouličných lúčov tiahli do diaľky, až ku končiarom Alborzského masívu dvadsať kilometrov odtiaľ. V detstve snívala, že sa tam raz pozrie. Roztiahne ruky a zaletí tam, ako fénix zo starých bájí. Vždy sa zamýšľala, či z tej výšky vidieť všetky tajomstvá mesta. Dýchajú ľudia z hôr slobodnejšie než obyvatelia mesta? Predstavovala si, ako si bohatí robia pikniky na úbočiach tých hôr a na brehoch riek.

Po troch hodinách chôdze sa ocitla kdesi blízko centra mesta. Triasli sa jej nohy. Bolest' v nich pulzovala v rytme vojenského bubna, svaly udierali o kosti. Bolelo ju celé telo. A najviac rozkrok. Čo by sa stalo, keby jej dieťa vypadlo z rúk? Zmrzlo by a stal by sa z neho odkaz budúcim generáciám: Dajte si pozor na narodenie, pozor na život, pozor na to, keď prídete a nikto vás nebude chcieť. Keby jej dieťa spadlo, rozletela by sa mu hlava? Popraskali

by mu všetky kosti v tele? Alebo by to bolo ako pri pôrode, keď maličká ovládla všetko okolo seba a vnútila svoje telo svetu?

Ako Mehří kráčala, mesto sa jej odhaľovalo. Budovy a ulice sa vynárali a predstavovali jej svet privilegovaných. Tu, v centre mesta, vyzerali domy vyššie; zblízka boli ozrutánske ako hory, ktoré ich obklopovali. Na jednej strane ulice stála najvyššia budova, akú kedy Mehří videla. Bol na nej zobrazený starý muž: predseda vlády Mosaddek. Spoznala ho. Teraz poznal jeho tvár už každý. Chvíľu naňho pozerala, potom pokračovala v ceste, popri zaparkovaných autách a tej hŕstke vozidiel, čo ticho plávali nocou. Ešte aj autá sa zmenili, odkedy tu bola naposledy. Mali štíhlejšie tvary a farby, aké v živote nevidela.

Zrazu sa ulice aj chodníky rozšírili. Mehří boleli omrznuté prsty na nohách. Dieťať bolo nepochopiteľne ticho, ako keby tušilo, čo sa mama chystá urobiť. Mehří sa dotkla rukou svojich citlivých stehien, zavŕtala sa k nim cez všetky tri vrstvy závoja: jedna znamenala zbožnosť, druhá kultúru, tretia teplo. Nabrala za hrst' snehu, vsunula ruku pod závoj, tam, kde mala trznú ranu, aby ju očistila, ale studené kryštáliky bolesť iba zhoršili. Prsty mala od krvi. Znovu priložila bradavku k dcériným ústam, dieťaťko ju stále odmietalo.

Kráčala ďalšiu hodinu, až kým nedošla k veľkej križovatke. Cez sneh na okraji ulice sa predierali steblá trávy. Mehří sa rozhliadla okolo seba. Všetko tu bolo nové, všetko bolo moderné.

Mohla sa vydať štyrmi smermi. Vracat' sa smerom na juh, ísť na sever alebo zostať tu, v uliciach vedúcich na východ a západ. Keď pozrela smerom na západ, uvidela ho znova – portrét starého muža, tentoraz na stránke novín prilepenej na tehlovom múre. Smerom na východ bola ulica užšia, vrúbili ju nízke stromy s holými konármi. Jeden sa spomedzi nich vymykal. Bola to moruša – poznala ju, lebo z podobnej kedysi s bratom dlhé hodi-

ny oberali plody. Tisíce bobúl' zberali do plechovíc a nechali ich usušiť, aby zosladli, než ich predajú. Podvečer mali už väčšinou dosť peňazí na jedlo – niekedy si mohli dovoliť aj mäso, telo potrebovalo energiu.

Mehří si nikdy nepredstavovala, že z nej raz bude matka. Neverila, že bude žiť tak dlho. Teraz sa jej však život vyrútil oproti, narazil do nej, zahniezdil sa jej medzi orgánmi, medzi jej svalmi a cievami, vyvíjal sa mesiac za mesiacom, až nakoniec explodoval do podoby bytosti, ktorú držala v rukách. Tak veľmi túžila privinúť si dcérku bližšie k sebe, možno ju aj pobožkať. Namiesto toho sa dotkla rukou moruše, prechádzala prstami po zvrásnenej kôre. Dieťa prvý raz zamrnkalo, akoby na protest, akoby prosilo o zmilovanie.

Mehří pokračovala v ceste. Zbadala ďalšiu morušu a vedľa nej ústie uličky. Páchlo z nej odpadkami. Zakryla si tvár závojom a vošla do nej. Po oboch stranách ležali papierové vrecia so smetami. Kráčala pomedzi ne s dieťaťkom na rukách a hľadala najvhodnejšie miesto. Nič necítila, nevnímala čas. Keď dcérku položila na zem, ani sa nepohla. Niekoľko minút boli obe ako zamrznuté. Mesiac svietil maličkej do tváre a Mehří prvý raz videla jej oči. Mali ich rovnakej farby, ako hovorila Faríba. Sklonila sa k dcére a pohladila ju po lícach, po brade a po čele. V mesačnom svite zbadala, že jej zakrvavila tvár. S tým však už nemohla nič urobiť.

Napokon Mehří vstala a obrátila sa. Odišla – tak ďaleko, že už ani mesiac jej nepomohol, aby posledný raz uvidela svoju dcéru.

NA ŠTRKOVEJ CESTE hrkotali v tichu noci nákladné autá, postupovali vpred ako zástup mravcov, hrubá vrstva asfaltu sa chvela pod hučiacimi motormi a spod kolies stúpali oblaky prachu,

v ktorých matnel studený februárový vzduch. Behrúz Bachtiár zavrel oči. Pokožku na vychudnutej tvári mu pokrývala vrstvička špiny. V mesačnom svetle sa prizeral, ako štyri veľké autá naložené mladými chlapmi z vidieka miznú v diaľke.

On dnes mládencov nepovezie. Odzajtra má štyri dni voľno. Preto si vloží do úst cigaretu, pripáli si poslednou zápalkou, čo našiel vo vrecku, a pešky zamieri domov, dolu červeným svahom, zem sa tu mieša so snehom, a potom ďalej cez mesto zo severu na juh. Toto je Teherán a on je jeho tajný strážca, anjel sediaci na vrchole hory, odkiaľ počíta budovy, stromy, svetlá a ľudí, ktorí pobejú ako hmyz a netušia, že ich niekto sleduje.

Ludia sú zvláštni, pomyslel si Behrúz s cigaretou medzi tenkými perami. Vykročil do údolia a cez mesto, tak ako mal v úmysle, tak ako sa na to celý deň tešil.

Bez námahy zostupoval dolu úbočím, zavše si potiahol z cigarety. Keď sa mu zachcelo, popískoval si do kroku. Absolvoval túto cestu už veľakrát, odkedy sa naučil vyjsť autom až nahor. Koľko mal vtedy, sedemnáť? Teraz mal tridsaťtri, uplynulo šesťnásť rokov. Keď vynásobil počet voľných dní šesťnástimi, vyšlo mu, že už prebrázdil vrch Darakech hore-dolu prinajmenšom štyritisíckrát.

Pravda, občas mu generáli dovolili vziať si auto a ušetriť tri hodiny chôdze. A keď sa Behrúz ženil, veliaci generál mu nielen dal k dispozícii auto, ale aj ho pustil zo služby skôr, aby si mohol splniť manželské povinnosti – neodpustil si však pripomienku, aká je jeho nevesta stará. „Myslíš, že tá tvoja zvládne v posteli takého mladého žrebca?“ podpichol ho.

Behrúz sa na otcovo naliehanie oženil so Zahrou v devätnástich rokoch. „Prorok bol ešte chlapec a jeho žena mala štyridsať, keď si ju bral,“ pripomenul mu otec. Lenže Zahra nebola manželka Proroka. Vydávala sa prvý raz, mala tridsaťšesť a syna Ahma-

da, Behrúzovho rovesníka. Ahmad na svadbu neprišiel. Keď sa Behrúz večer spýtal novej manželky, kde je jej syn, Zahra odpovedala: „Niekde za väzenskými múrmi.“ Potom sa naňho vrhla.

Keď Behrúz nastúpil na miesto vojenského šoféra, bol oveľa zhovorčivejší. Vojaci ho mali radi. Zdôverovali sa mu, rozprávali o svojom živote na farmách alebo v malých mestách. Ak boli z Teheránu, rapotali o školách a frajerkách. Jediný, kto si držal súkromie v tajnosti, bol člen kráľovskej rodiny – kráľov bratanec. Tým sa to vysvetľuje, pomyslel si Behrúz. Dostal rozkaz, aby chlapcovi nepozeral do očí.

Behrúz sa začal učiť šoférovať v šestnástich, lebo nebol dosť silný, aby sa vedel biť, ani dosť múdry, aby vedel čítať. Otec mu vysvetlil základy. Mohol ako otec predávať na ulici chlieb alebo pracovať na ropných poliach ako strýkovia. Keď to však prvý raz spomenul, otec mu takú vylepil, že ešte niekoľko dní mal pred očami hviezdičky. A bolo po debate.

Teraz kráčal, červená zem pod nohami bola totálne zmrznutá. Pred tromi dňami prišla búrka. Odvtedy sa na chodníku vyformovala pevná, ušliapaná vrstva snehu. No nebolo to až také zlé, ako čakal. Pomerne rýchlo zbehol zo svahu na severný koniec Pahlavího ulice. Boli tu dláždené cesty a staré domy. Behrúz kde si počul, že tu kedysi býval kráľov otec.

Prešiel popri starom aute zaparkovanom na ulici, márne hľadal vo vreckách ďalšiu cigaretu. Oproti kráčal muž.

„Prosím vás, nemáte cigaretu?“ spýtal sa Behrúz. Naučil sa rozprávať zdvorilo, tak ako tunajší ľudia. Muž vyklepal zo škatuľky jednu cigaretu. Behrúz si ju vzal a vložil do úst. Muž škrtol zapalovačom, plamienok sa zachvel v slabom vetre.

„Vďaka,“ povedal Behrúz a vykročil.

„A peniaze čo?“ začudoval sa muž.

Behrúz váhal.

„Peniaze čo?“ zopakoval muž.

„Chcete peniaze za oheň?“ nechápal Behrúz.

„Čo myslíte?“

Behrúz rozpačito zašmátral vo vreckách.

„To bol len fór, ty chmuľo.“ Muž sa zasmial a odišiel.

Behrúz pridral do kroku, skracoval si cestu zapadnutými uličkami. Vedel, že je niekde v Júsefábáde, v centre mesta. Bežne chodil po hlavnej triede, dnes sa rozhodol zmeniť trasu. V jarkoch sa valila odpadová voda, ale pri ceste kvitli moruše. Toto bola jedna z jeho obľúbených častí mesta. Páčili sa mu tunajšie obchodíky a kino a kaviarne, ktoré boli staré, ale navštevovali ich bohatí ľudia.

Hľadel na nápisy na vývesnom štíte kina, keď začul akýsi piskľavý ston – ako keď mačka kňučí od bolesti. Obrátil sa smerom, odkiaľ prichádzal ten zvuk, ale žblnkot vody v jarku ho miatol. Vošiel do susednej uličky, tam nič. Prechádzal ulicu za ulicou, preskakoval jarky. Čím dlhšie bez výsledku hľadal, tým väčšie v ňom rástlo odhodlanie. Pomáhal mu iba mesiac, nikde v okolí tých domoch sa nesvietilo; celý zvyšok sveta akoby už spal.

Napokon došiel k moruši s dvomi radmi odpadkových vriec na zemi. Svorka pouličných psov k nemu otočila hlavy. Predstavil si, ako toho maličkého nariekajúceho tvora trhajú na franforce.

Vzal z chodníka palicu a vyrazil k zdroju zvuku. Psy sa ani nepohli. Ako dlho tam tak stáli? Keď sa k nim priblížil, sadli si a ticho ho sledovali. Behrúz sa sklonil k dieťaťu a dvíhol ho na ruky. Psy mu oňuchali nohy, obrátili sa a odbehli.

Rýchlym krokom zamieril na okraj mesta, popri prázdnych budovách, kde tajne bývali chudobní, popri kartónových príbytkoch ešte chudobnejších. Premýšľal, ako dlho už dieťaťko nejedlo. Obchody sú zavreté, ale je možné, že manželka kúpila mlieko.

Dieťa vyzeralo iba niekoľko dní staré. Behrúza bolela hlava. Na oblohe vírili hviezdy. Po dlhej ceste nakoniec zbadal v diaľke bleďú siluetu svojho domu.

BEHRÚZ SEDEL TRI HODINY v obývačke a pokúšal sa nakrmiť dieťa. Zbuntošil spiacu susedu, ktorá doma našla trochu mlieka, ale maličké väčšinu vyvrátilo. Teraz opäť ponoril násadku plniaceho pera do misky s mliekom, položenej vedľa neho na dlážke. Priložil špičku násadky k perám bábätko – dával si pozor, aby mu priveľmi nezaklonil hlavu. Mlieko mu stekalo na pery, ale dnu preniklo iba niekoľko kvapiek. Chrbtom malička utrel dieťaťu tvár. Po chvíli to skúsi zas.

Zahra spala. Jej syn Ahmad, ktorého pred dvomi dňami pustili z väzenia, nechal na stole v kuchyni svoje špinavé baganče. Za mreže sa dostal, lebo komusi ufikol prsty, a Behrúz tušil, že čoskoro sa zase dá na zlodejské chodníčky.

Nadránom už ledva držal oči otvorené. Za oknom orientovaným na sever svitalo. Lúče zasvietili dnu, rozprestrela sa na dlážke. Manželka v spálni ďalej spokojne odľukovala. Vstal, prešiel k nej a postavil sa vedľa postele s maličkou na rukách. Zahra bola tuho zakrútená v prikrývke. Mala svetlú pokožku a hebké rovné hlasy, ktoré v lete trochu zhnedli. V poslednom čase si ich nakrúcala, používala na to plastové natáčky.

Vrátil sa do obývačky a položil dieťa na dlážku. Potom šiel potichu späť do spálne.

„Musíme sa pohovárať,“ šepol.

Zahra si zaclonila oči pred slnkom. „Už si doma? Myslela som si, že zas budeš celú noc fajčiť ópium.“

„Pod' so mnou.“ Vytiahol ju z postele.

V obývačke dieťaťko šibrinkovalo rukami aj nohami a vrtelo sa ako chrobák prevrátený horeznočky.

„Myslím, že je hladná,“ povedal Behrúz. „Dal som jej mlieko, ale skoro nič nevypila. Asi ešte nevie hltáť, potrebuje ho sať.“

Zahra pred dieťaťom zacúvala. „Kde si ho splašil? Zase si sa do niečoho namočil a ja to mám teraz dávať do poriadku?“ Rozprávala prenikavým hlasom.

Behrúz vzal dieťa na ruky. „Nič také,“ odvetil. „Ležala na zemi medzi odpadkami, v Júsefábáde.“

„To je predsa v Severnej štvrti,“ namietla Zahra. „Čo si tam robil? Teraz ma počúvaj: vrátiš tú malú tam, kde si ju našiel, aby si tá luza, čo ju tam nechala, mohla po ňu prísť.“

„Boli okolo nej psy. Nevie, čo mali za lubom, ale...“

„Nech sa mi prace z domu. Tuším, aké svinstvá páchaš. Mňa sa ani nedotkneš, akoby som bola z ohňa a mohla ťa popáliť alebo čo. Ale muži majú potreby. Určite sa dotýkaš niekoho iného.“ Zahra chytila dieťa za hlavu. „Pozrel si sa jej už do očí? Má ich modré. Pri imámovi Husajnovi, ak si mi nedovliekol domov modrookého diabla!“

„Má ich zelené,“ namietol Behrúz.

„Nie. Je v nich aj trochu modrej. Doniesol si do tohto domu diabla, Bachtiár.“

Behrúz mlčky počúval, ako Zahra kráča späť do spálne a ešte vždy mu nadáva. Po štrnástich rokoch s ním sa neupokojila, naopak, bola čoraz jedovatejšia. Pozrel na dievčatko. Zahra hovorila pravdu. Má oči čiastočne modré. Nevedel prísť na to, ako ju utešiť. Keď bol malý chlapec a hral sa na otca, bolo to také ľahké. Pohojdal dieťaťko a dal mu najesť, tak ako to robili dievčatá od susedov. Dával si vždy pozor, aby sa o tom nedozvedel otec. Lenže toto bolo ozajstné dieťa. Jediné, čo mu zišlo na um, bolo porozprávať sa s ním, ako človek s človekom. Nie ako človek s bábkou alebo pán s otrokom. Áno, urobí to, čo ľudia robili od začiatku vekov.

„Chceš, poviem ti rozprávku,“ pošepol dievčatku. Zošúverené viečka malo zavreté, akoby sa už nikdy nechcelo na svet ani pozrieť. „Porozprávam ti príbeh o strome Túbá,“ oznámil a hneď začal, aby prehlušil Zahrino lamentovanie. „Za oblakmi, vysoko na nebesiach, je strom Túbá a z jeho koreňov prýšti mlieko a med a víno.“

„Preklínam deň, keď som si toho chlapca vzala za muža,“ vykrikovala Zahra zo spálne.

Behrúz pokračoval: „Mliekom sa zasytiš, po mede ti bude sladko a víno ťa odnesie do ríše snov.“

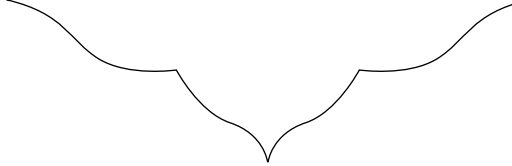
Zahra zvýšila hlas. „Myslíš si, že si môj spasiteľ, Bachtíar? Iba čo si mi predĺžil pobyt v pekle.“

Dvihol si dieťaťko k perám a pošepol mu do ucha: „Strom Túbá patrí sirotám nebeským, moje drahé, lebo na ničom inom nezáleží väčšmi.“

Zháčil sa a načúval, Zahra medzičasom stíchla. Dievčaťko otvorilo oči, no teraz ho už zase bralo na spánok. „Z tej uličky si mi zaspievala,“ povedal mu, „a ja som počul tvoju pieseň. Ale keby aj nie, keby som ťa nezachránil, čakal by na teba strom Túbá a nič by ti nehrozilo.“ Odmlčal sa. Premýšľal, či sa zachoval správne, keď ho vzal domov. Ale už sa stalo, už mu nanútil život, preto musí urobiť ešte niečo.

„Kedysi, keď som bol malý chlapec, som mal veľmi rád hudbu,“ povedal a strčil dieťaťko do úst malíčok, aby malo čo cmúľať. „Spieval som si, tajne, lebo by ma mohol počuť otec. Spieval som si árie. Vieš, čo to je? Sú to také krátke rozprávky, volanie do noci. Keď zaspievaš áriu, svet sa o tebe všetko dozvie. Spozná tvoje sny a tajomstvá. Tvoje bolesti a lásky.“

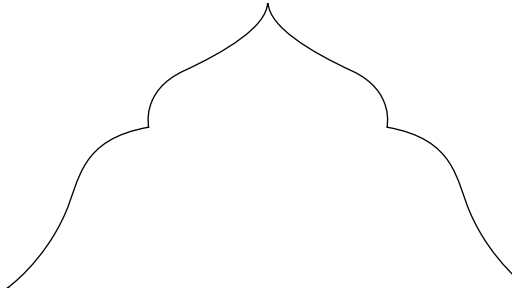
Behrúz počul, ako Zahra hodila vankúš o stenu, a stíchol. Keď sa nič ďalšie nedialo, pokračoval: „Dám ti meno Aria, na pamiatku všetkých bolestí sveta a všetkých jeho lások. A keď otvoríš ústa, spozná ťa celý svet.“

prvá část'

ZAHRA

1958 – 1959

1

Bábika ležala zahrabaná v záhrade, trčal z nej iba kus hlavy, akoby čakala na Ariu, kedy ju príde zachrániť. Aria aj z diaľky videla, že majú rovnakú farbu očí. Lahla si na brucho a natiahla za ňou ruku, ale márne. Bola na svoj vek primalá; akékoľvek iné päťročné dievča by bábiku dočiahlo, pomyslela si. Obzrela si samu seba. Šaty, ktoré jej minulý mesiac dal otec, úplne zosiveli. Lezením po zemi ich vzhľadu nepomáhala. Zase jej vynadajú.

Bábika mala privreté jedno oko, ale otvorilo sa v momente, keď Aria predsa len nahmatala drevené telo a zovrela ho v dlani. Opätovala bábike žmurknutie. Potom sa s ňou, pritisnutou na prsiach, odplazila preč. Zahra bola niekde v dome, a keď ju uvidí v tomto stave, bude s ňou zle-nedobre.

Otec mal týždňovku, pracoval v kasárňach a vo vojenských táboroch. Znamenalo to, že Zahra dávala Arii jesť iba raz denne, lebo taká sopiačka si viac ani nezaslúži. Občas, keď sa Zahra nedívala, ukradla jej jedlo zo stola.

Aria pobehovala po dvore s bábikou v ruke. Preskakovala imaginárne rokliny, ktoré sa jej otvárali pod nohami v škárach medzi dlažbovými kameňmi. Keď plamene vyšľahli až k ústiu priepasti, musela vyskočiť vyššie. Potom sa utekala napiť z fontány uprostred dvora. Betónová nádrž okolo nej bola dosť veľká, aby sa v nej mohla ukryť počas horúcich letných dní a hrať sa tam. Su-

sedia, ktorí si chodili umývať v nádrži riad, ju tam však nevideli radi. A keď na to prišla Zahra, zmlátila ju ako žito. Dnes mala Aria novú úlohu: umyť bábiku. Predstierala, že jej ju dal *bobo*. Nevola-la ho *baba*, ako volali iné deti svojich otcov.

Klakla si k nádrži, vyzliekla bábike šaty a ponorila ju do vody. Drevo sa máčalo, zatiaľ čo Aria rozčesávala novej kamarátke za-uzlené vlasy prstami. Keď skončila, poutierala ju podolkom svo-jich šiat, tam, kde boli najčistejšie. Vzala do ruky bábikine šaty. Na záhyboch boli lupene kvetov. Pošúchala látku o seba, ako to videla robiť Zahru, keď prala ich oblečenie. Keď bola s výsled-kom spokojná, obliekla šaty bábike a opatrne ju položila na trá-vu vedľa nádrže, aby uschla. Potom si ľahla vedľa nej a zaspala. Natiahnutej na slnku sa jej snívало o žene, ktorá jej povedala, že má veľké šťastie, keď našla bábiku, a že musí zabudnúť na hlad, ak chce byť dobrá bojovníčka. Spala hlboko a snívало sa jej aj o vše-ličom inom, o levoch v púšti a nomádoch v horách.

Zobudila sa na to, ako ju Zahra kváče za vlasy, a v šoku ani ne-mukla. Zahra ju uderla chrptom ruky po tvári, lebo vedela, že tak to viac bolí. Zo škranca po snubnom prsteni sa Arii pustila krv.

Sused pán Džahánpúr si to všimol z balkóna. Zmizol v dome, pričom za sebou buchol dverami, a keď znova vyšiel, držal v ruke megafón. „Madam... Madam, prosím, toto sa prieči Bohu. Radím vám...”

„Staraj sa o seba, ty špinavec!“ okríkla ho Zahra.

Pán Džahánpúr to vyskúšal znova, megafón niekoľkonásob-ne zosilňoval jeho hlas. „Madam, toto vaše konanie naozaj nie je správne.“

Zahra na chvíľu prestala biť Ariu. „Pozri sa, pán spasiteľ, je to moja mrchavá dcéra, môžem si s ňou robiť, čo chcem.“

„Madam, už minule som vám hovoril, aby ste pri nej krotili vášne. Iba sa hrala. Všetko som sledoval.“

„Jaj, tak ty nie si len idiot, ale aj úchylák,“ povedala Zahra. „Odlož tú trúbu. Hádám ťa nemusí počuť celá ulica.“

Pán Džahánpúr mlčky stál, zatiaľ čo Zahra vliekla Ariu do domu; dievča okolo seba spurne kopalo. „Choď na balkón,“ brechla Zahra a vystrčila ju von. „Budeš bez raňajok a bez obeda, dnes nedostaneš nič!“

„Ani nič nechcem!“ odsekla jej na to Aria.

Zahra štukla zámkom na balkónových dverách.

Aria z výšky videla, že pán Džahánpúr vyšiel na dvor a kľakol si vedľa záhradky, kde sa iba pred chvíľou hrala. Ruky mal za chrbtom a skláňal sa k záhonu trstia. Potom obrátil zrak k Ariinmu bytu.

„Toto je náš spoločný priestor, ty hlupaňa,“ zahundral. „Nepatrí iba tebe.“

Odtrhol stonku trstia a Aria si až teraz všimla, že za ním stojí jeho syn. Chvíľu bol pri otcovi, potom sa zatúlal k nádrži a k štvorcú trávniku, kde Aria zabudla bábiku. Vzal ju a odbehol do domu. Otec išiel za ním.

„Nech mi tú bábiku vráti,“ zavolala Aria na pána Džahánpúra. Neodpovedal jej.

BOLO UŽ SKORO tma, keď sa Aria strhla zo spánku na silné buchnutie.

„Vstávaj!“ povedal naliehavý hlas.

Aria si pretrela oči. Strčila hlavu medzi tyče zábradlia.

„Kto je to?“ spýtala sa. „Nevidím ťa.“

„Tu dole.“

V mesačnom svetle sa zjavila postava. Bol to chlapec od susedov.

„Bývame oproti,“ oznámil jej. „Tamto je moja mama v kuchyni.“ Ukázal na byt v náprotivnom dome. Aria videla cez okno ženu, ako stojí pri hrnci, z ktorého sa parí.

„No a čo ja s tým? Vráť mi bábiku. Videla som, ako si ju vzal.“

„Viem, že je tvoja. Vzal som ju, aby som ti ju mohol vrátiť. Videl som, ako ti mama dáva výprask. Môj baba hovorí, že keby ma niekedy tak udrel, môžem udrieť aj ja jeho.“

„Daj mi tú bábiku.“

„Počkaj. Musíš mi najprv s niečím pomôcť. Vidiš ten veľký strom?“

Chlapec ukázal na vysokú čerešňu v strede dvora. Rozrástla sa natoľko, že konáre prečnievali až k nej na balkón.

„Čo s ním chceš?“ spýtala sa Aria.

„Dočiahneš do koruny? Niekde sa mi tam stratila lopta,“ povedal chlapec.

„Nie. Najprv mi daj bábiku.“

„Nemôžem. Musel by som ti ju vyhodiť na balkón a tak ďaleko nedohodím. Ale baba hovorí, že raz budem silný, tak ako on. Ukážem ti svaly?“

„Svoje svaly si niekam strč,“ odvrkla Aria. „A aj môj bobo je silný.“

„Aký bobo?“

„Taký ako tvoj, ty trkvas,“ povedala. „Môj otec.“

„A prečo ho voláš bobo?“

Aria sa vyklonila z balkóna. „Nemáš náhodou zajtra školu?“

„Normálne potras tými vetvami,“ húdol si chlapec svoje. „Lop-
ta spadne.“

„Nemôžem sa s tebou rozprávať. Mala by som z toho zle.“

„Počúvaj, keď mi pomôžeš s tou loptou, prinesiem ti zajtra zo školy darček a ešte ti dám aj tú bábiku.“

„Darček si nechaj,“ trucovala Aria.

Chlapec sa zachmúril a sadol si na zem do tureckého sedu. „Neznášam ťa,“ skríkol. „Si hlúpe malé dievča.“

„Som veľká,“ namietla Aria. „Veľmi, veľmi veľká.“ Keď neodpovedal, dodala: „Mám päť rokov. Keď bude snežiť, budem mať šesť.“

„Prosím ťa, nemohla by si potriasť tými konármi? Bolí ma už krk z toho, ako pozerám nahor a rozprávam sa s tebou.“

Aria pristúpila bližšie k zábradliu. „Ako sa voláš?“ zaujímalo ju.

„A ty?“

„Ja som sa spýtala prvá.“

„Kamrán.“

„Také meno som v živote nepočula.“

„Máš iba päť rokov. Ešte si toho veľa nepočula.“

„Ja sa volám Aria.“

„Aria?“ zasmial sa. „To je chlapčenské meno.“

„Nie som chlapec.“

„Dobre, tak nie si. Pomôžeš mi teda?“

„Možno.“ Aria pozerala cez zábradlie dolu a všimla si, že na tom chlapcovi je niečo zvláštne: mal niečo s tvárou, s perami. „Bije ťa otec?“ spýtala sa.

„Nie,“ odvetil.

„Tak prečo máš rozrazenú peru? Spadol si?“

Zatváril sa hanblivo. „Nie, to je... To je len... Mám to od narodenia. Mám ústa akoby naruby.“

„Naruby? Môžem ťa volať ‚chlapec naruby‘?“

„Nie, to nemôžeš,“ odpovedal.

„Dobre, tak nebudem. Ak dodržíš sľub a prinesieš mi darček,“ dodala Aria. Podišla k miestu, kde boli konáre najbližšie, no ani tak na ne nedočiahla. „Nedá sa,“ zakričala nadol.

„Postav sa na spodok zábradlia,“ poradil jej Kamrán.

Poslúchla ho a natiahla ruku najviac, ako vedela. „Mám konár!“ zvolala.

„Celou silou ním zatras.“

Pomykala konárom a počula, ako lopta dopadla na zem. Chlapec ju vzal a odbehol.

„Nezabudni na tú bábiku, pán Kamrán! Chlapec s ústami naruby a s roztrhnutou perou!“ zakričala do tmy.

KAMRÁN PEVNE STÍSKAL loptu. Nohou otvoril posuvné kovové dvere ich bytu, utekal k sebe do izby a ukryl loptu pod posteľ. Cestou dolu sa pristavil pri okne, cez ktoré sledoval Bachtiárovu dcéru posledných niekoľko mesiacov, odkedy jej dovolili hrať sa v záhrade. Zamrzelo ho, že si všimla jeho rázštep. Aj keď kto by si niečo také nevšimol? Vďaka bohu, že prišiel na ten plán s loptou v korune stromu. Bol to najlepší spôsob, ako sa s ňou zoznámiť. Vôbec nebola taká zvláštna, ako si myslel. Dokonca sa k nemu správala milo. Zarazilo ho jej meno. Aria. Vedel, čo to znamená. Otec mu to raz vysvetlil. Je Iránka. Ale meno má aj tak chlapčenské.

V kuchyni mama dojčila jeho malú sestru, ktorá mala dva roky. Otvoril chladničku. Nebolo v nej nič okrem chleba.

„Toho sa ani nedotkni,“ varovala ho mama. „Je na večeru.“

Kamrán si sadol za stôl a díval sa, ako sestrička pije.

„Čo ste tam robili s tým dievčaťom?“ spýtala sa mama.

„Hrali sa,“ odvetil.

„S ňou sa nehraj. Je to pankhart.“

„Veď má mamu aj otca,“ namietol Kamrán.

„Ale nie svojich. Našli ju. Pohodenú na ulici. A má modré oči. To znamená, že v sebe nosí diabla. Drž sa od nej ďalej, inak ťa v noci navštívi džin. Aj Chánúm Kókabová si kedysi vzala k sebe najdúcha. Všetci v jej rodine zomreli, dokonca aj mačka. A táto má modré oči. To je ešte horšie.“

„Má ich zelené,“ povedal Kamrán. „Aspoň myslím.“

„Ako si to mohol v tej tme vidieť, chlapče? Diabolské deti sú od džinov a čo robia džinovia?“

„Mámia nás,“ odpovedal Kamrán.

„Presne. Tak sa nedaj oklamať. Všetko, čo ti povie, je lešť. To ti odprisahá aj sám Prorok, pokoj jeho duši.“

„Boli aj u vás v meste džinovia, keď si bola malá?“

„V Jazde nebolo nikdy nič, len prach, židia a džinovia. A ešte ohňové chrámy, kde robili zoroastriáni tie svoje hókusy-pókusy. Džinovia, hokus-pokus; židia, hokus-pokus; zoroastriáni, hokus-pokus. Dám krk na to, že tá modrooká je buď dcéra žida, alebo džina.“

„Decká v škole vravia, že džinovia neexistujú. Že sú to len báchorky z malých miest.“

„Jazd nie je malé mesto. Kedysi to bolo hlavné mesto celého sveta. A ak nevieš, že túto krajinu stvorili džinovia, tak naozaj netuším, čo máš v tej hlave.“

Matka si uvoľnila šatku na hlave a Kamránovu pozornosť upútal pokazený zub v jej ústach. Susedný už vypadol. Ak vypadne aj tento, mama bude vyzeráť ako tie hlúpe žobračky z ulice.

„Decká v škole vravia, že keď budeš piť mlieko, budeš mať pekné zuby,“ povedal.

„Mlieko je pre deti,“ odvrkla.

„Baba by nám nemohol nejaké doniesť?“ vyzvedal.

„Pozri na hodinky a povedz mi, koľko je.“ Matka mu otrčila hodinky, čo mala na zápästí.

„Nejdú,“ oznámil jej Kamrán. „Nenatočila si ich.“

„Hovorí sa nenatiahla,“ opravila ho.

„Tak si ich nenatiahla. Ale aj tak neviem, načo máš hodinky, keď nepoznáš čas.“

Matka zaštrngotala hodinkami na ruke. Náramok jej bol veľký. „Dal mi ich tvoj otec ako svadobný dar. Tak ma ty nauč poznať čas. To predsa dobrí chlapci robia pre svoje matky, nie?“

Kamrán začul kroky a zvrtol sa.

„Chod' pomôcť Kázemovi,“ povedala a obrátila sa späť k jeho sestre.

Kázem bol Kamránov otec. Používal matkino dievčenské priezvisko Kázemi, ale od detstva ho každý v Jazde volal Kázem. Keď si vzal Kamránovu matku, to meno mu zostalo. No Kamrán oslovoval otca Kázem, iba keď mu ho bolo ľúto.

Kázem niesol dve veľké tašky. Kamrán mu ich vzal, položil ich na dlážku a pustil sa do vybaľovania. V jednej boli handry a dve fľaše mlieka. V druhej našiel dva pecne chleba a tri nahnité jablká. „To je všetko?“ začudoval sa Kamrán.

„Nadnes áno.“ Otec ukázal Kamránovej matke ruku, mal ju zafačovanú a cez obväz presvitela krv.

„Muž môj, čo sa ti stalo?“

Kázem sa posadil na gauč. Z prachu, ktorý tým zvířil, sa rozkašlal. „Hneď vám poviem, čo sa mi stalo. Pod' sem, chlapče.“ Odmotal obväz, prst pod ním bol napuchnutý a modrý. Podal obväz Kamránovi. „Vieš, synček, urobil som veľkú hlúposť. Tehly sa ukladajú jedna na druhú, ale nemôžu lícovať. Idú na striedačku, chápeš. Dávajú sa tak, aby každá tehla mala stred presne tam, kde je medzera medzi dvomi tehľami pod ňou. Na to malta, šup nová tehla, zase malta, zase nová tehla. Treba postupovať rýchlo: tehla, malta, tehla, malta. Keď to s rýchlosťou preženieš, dopadneš takto.“ Strčil prst synovi pred vydesenú tvár. Postrapatil mu vlasy. Keď sa zasmial, pískalo mu v prieduškách od cigariet a od prachu zo stavby. „To nič,“ povedal. „Všetko sa zahojí.“

„Budeš s tým môcť pracovať?“ spýtal sa Kamrán.

„Neboj sa,“ upokojoval ho otec. „A jedna z tých fliaš je pre teba. Vypi ju celú. Môj syn bude mať pekné zuby.“

Znovu ho postrapatil a prešiel do kuchyne. Pobožkal dcérku, ktorá zaspala na maminom prsníku. „Tá druhá fľaša je pre teba,“

povedal manželke. „Nechcem počuť ani slovo. Peniaze budú. Idem si ľahnúť.“

„Tvoj syn sa dnes hral s tou džinovskou dievčinou,“ prezradila na syna.

„Prestaň, mama.“ Kamrán sa obrátil k otcovi s úpenlivým pohľadom. „Iba mi vrátila loptu.“

„A je určite od džina?“ spýtal sa otec.

„Je to diabolský najdúch z ulice,“ vyhlásila matka.

„Tak potom si treba dávať na tú loptu pozor, chlapče. Ktovie, či ju nejako neočarovala.“ Kázem sa zasmial a žmurkol, ale Kamrán nevedel, či otec žartuje, ani to, či je Aria naozaj od džina.

2

Ten nový ponoril tvár do vedra s vodou. Na tmavej pokožke sa mu zaligotali kvapky, stiekli po krku a zmizli pod hrubou látkou uniformy. Behrúz si myslel, že už všetkých nových pozná, ale tento mu nejako unikol. Chlapec znovu sklonil hlavu a ošpliechal si čierne vlasy. Jednotka práve ukončila poobedňajší program.

Behrúz zahasil cigaretu a pristúpil k nemu.

„Uterák?“ spýtal sa. Hodil mu ho, ani nečakal na odpoveď.

„Vďaka,“ povedal nový. Nikto iný uterák nemal. „Tuším som si ho zaslúžil,“ dodal.

„Máš kapitánske výložky.“ Behrúz zapálil ďalšiu cigaretu a podal mu ju.

„Nefajčím. Ale ďakujem,“ povedal chlapec.

„Si starší než títo tu. A už si to dotiahol na kapitána.“ Behrúz si potiahol z cigarety. Keď nasával dym do pľúc, privrel ťažké viečka. Poškrabal sa na odrastenom strnisku a vyfúkol. „Volám sa Behrúz.“ Natiahol ruku.

„Ramín.“

„Teší ma, kapitán,“ povedal Behrúz.

Ramín sa zasmial. „Tak mi nehovor. Ramín stačí. Ty si kuchár?“

Behrúz vyfúkol ďalší oblak dymu. „Občas aj to. Ale hlavne vodič.“

„Och, áno. Ved' si nás priviezol.“

„Teba som na korbe nevidel.“

„Nie, ja som prišiel s generálmi,“ spresnil Ramín. „Nami som myslel svojich mužov. Na šoféra vyzeráš primladý. Prečo nie si v mundúre s ostatnými? Určite vieš, z ktorého konca pušky sa strieľa.“

Behrúz pokrútil hlavou. „Som zvyknutý šoférovať. Zdržíš sa dlho?“

„Tak dlho, ako si ma tu nechajú.“ Ramín si znovu utrel krk. „Dostal som to príkazom. Ani sa nenazdáš a som preč. Mám dôležitejšiu robotu.“

Behrúz prikývol.

„Spávam tam. V tom malom stane vedľa veľkého šiatra.“ Ramín ukázal na návršie, kde stálo niekoľko podlhovastých vojenských stanov. „Keby si sa niekedy nudil, zastav sa.“ Usmial sa, v ústach mu zasvietili dva rady dokonalých zubov. Vyzeral ako filmová hviezda.

„Máš stan sám pre seba?“ začudoval sa Behrúz. „Ludia si budú myslieť, že ti to niekto vybavil.“

Ramín sa opäť zasmial. „Nie najhoršie v dvadsiatich dvoch, čo? Iba nedávno mi dali diplom.“

Behrúz to nekomentoval. Zašliapol cigaretu na zemi pri Ramínových nohách.

„Vďaka za uterák,“ povedal Ramín a vrátil mu ho.

„Nechaj si ho. Idem variť večeru.“ Behrúz ho potľapkal po pleci a odišiel.

Pri večeri vyzeral Ramína, ale nikde ho nevidel. Keď sa väčšina chlapov porozchádzala, naložil na tanier ryžu a dusený baklažán. V tme našiel Ramínov stan.

„Kapitán?“ povedal potichu. Bolo chladno, triasli sa mu ruky a vylial z taniera trochu omáčky. Začul šušťanie papierov, buchla zásuvka.